

Lectio praecursoria, Neuvova potilaskertomus – käyttö ja vaikutus potilaan hoitoon

Tiina Kortteisto, 7.3.2014

Arvoisa kustos, arvoisa vastaväittäjä, hyvät kuulijat

Teknologia, erityisesti tietoteknologia on avannut käyttömme aivan uudenlaisia mahdollisuuksia mutta tuonut tullessaan myös haasteita. Terveydenhuollossa tietojärjestelmiä ja niiden tuomia mahdollisuuksia voidaan tarkastella kansalaisen, terveydenhuollon ammattilaisten ja terveydenhuollon organisaatioiden näkökulmista. Kansalaisen näkökulmasta uudistuva tietoteknologia tarjoaa uuden kommunikointitavan palvelujärjestelmän kanssa esimerkiksi kroonisen sairauden hoitamisessa. Kansalainen voi itsenäisesti hallita omaa terveyttään tekemällä sähköisen terveystarkastuksen, jonka tuloksena hän saa liikunta-, ravinto- ja painonhallintaohjeita. Tai hoidon piirissä oleva verenpainetauti sairastava potilas voi mitata verenpaineensa omalla verenpainemittarilla, joka on kytketty kännykkään. Kännykän kautta verenpainearvot siirtyvät suoraan potilaan omaan terveystaltioon, johon on liitetty automaattinen päätöksentuki, joka analysoi tulokset ja antaa potilaalle palautteen. Potilas voi siis itse hallita omaa sairauttaan teknologian avulla.

Terveydenhuollon ammattilaiselle ja organisaatiolle uudistuva tietoteknologia merkitsee työprosessien ja toimintaprosessien uudistamista. Ilman näissä prosesseissa tapahtuvia muutoksia ei tietoteknologiaa kyetä hyödyntämään. Kyselytutkimusten mukaan terveydenhuollon ammattilaiset etenkin lääkärit kokevat tietoteknologian kehityksen pääosin myönteisenä. Tietoteknologian koetaan auttavan käytännön työssä ja helpottavan tiedonhankintaa. Kielteiset kokemukset kohdistuvat hallitsemattomaan tietotulvaan ja tietotekniikan tunkeutumiseen potilas-lääkärisuhteeseen. Tietojärjestelmien rasittavuus onkin lisääntynyt suomalaisten lääkärin keskuudessa merkittävästi vuosien 2006–2010 välisenä aikana. Tämä voi pahimmillaan näkyä työperäisenä stressinä heikentäen työkykyä ja työtyytyväisyyttä.

Tutkimukseni kohdistuu tietoteknologian käyttöön terveydenhuollon ammattilaisen työssä. Erityisesti tarkastelen ammattilaisen hoitopäätöksentekoa ja siinä tapahtuvaa tutkimusnäytön käyttöä. Tutkimuksen keskiössä ovat potilaasta sähköiseen potilastietojärjestelmään kirjattu tieto, terveydenhuollon ammattilainen ja tietokone. Tietokoneesta on tullut jokaisen terveydenhuollon ammattilaisen keskeinen työväline. Siitä löytyy potilaan sairauskertomus, johon dokumentoidaan potilaan hoitoa koskevat hoitopäätökset kuten diagnoosit, lääkitys, laboratoriotutkimukset ja hoito-ohjeet. Tietokoneen avulla ammattilainen myös hakee potilaan hoidossa tarvittavaa tutkimustietoa.

Väitöskirjani otsikko ”Neuvova potilaskertomus” nostaa esiin kysymyksiä: mitä neuvova potilaskertomus tarkoittaa, mihin kokonaisuuteen se liittyy? Olen tähän puheenvuoroon koonnut asioita, jotka antavat vastauksia juuri näihin kysymyksiin.

Käsite neuvova potilaskertomus muodostuu sanoista neuvova ja potilaskertomus. Sivistyssanakirjasta en löytänyt määritelmää sanalle neuvova mutta synonyymisanakirjan mukaan sillä tarkoitetaan ohjaavaa ja ohjeita antavaa. Verbille neuvoa löytyy synonyymeja antaa neuvoja, opastaa, ohjata, evästä, myös briiffata ja sparrata.

Potilaskertomus määritellään sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa, jonka mukaan sen sisältämät potilastiedot kuuluvat potilasasiakirjoihin, jotka tulee laatia ja säilyttää sellaisia välineitä ja menetelmiä käyttäen, että asiakirjoihin sisältyvien tietojen eheys ja käytettävyys voidaan turvata tietojen säilytysaikana.

Tässä asetuksen vaatimuksessa esiintyy sana käytettävyys, jolla tarkoitetaan sitä, että potilaskertomuksen

pitää olla käyttökelpoinen järjestelmä, jonka käyttö on sujuvaa ja toiminnot hyödyllisiä.

Neuvova potilaskertomus uusi käsite, jota omien havaintojeni mukaan ensimmäisen kerran on julkisesti käytetty vuonna 2006 Duodecim- lehdessä julkaistussa katsausartikkelissa, jonka otsikkona on Tietokoneavusteisen päätöksentuen avulla kohti neuvovaa potilaskertomusta. Artikkelissa kuvataan tietokoneen välityksellä tapahtuvaa terveydenhuollon ammattilaisten ohjausta ja päätöksenteon tukea. Neuvova potilaskertomus on terveydenhuollon menetelmä, joka kehottaa, muistuttaa, varoittaa, opastaa ja neuvoo esimerkiksi ottamaan kilpirauhaskokeet potilaalta, jolla on suurentunut kilpirauhasen toimintahäiriön riski tai kertoo, että diabeetikon on aika tulla silmänpohjakuvaukseen tai huomauttaa lääkereseptin kirjoittajaa vasta-aiheesta, allergiasta tai yhteisvaikutuksesta. Neuvojen tulee ilmaantua automaattisesti ilman, että ammattilaisen pitää tehdä mitään ylimääräistä ja neuvojen tulee ilmaantua oikea-aikaisesti päätöksenteon hetkellä.

Nämä vaatimukset asettavat isot haasteet menetelmän kehittämiseksi ja käyttöönnotolle. Vuosikymmeniä kestäneiden kehittämishankkeiden tuloksena ei maailmalla ole vielä montaa hyvin toimivaa neuvovaa potilaskertomusta, joka olisi saatu menestyksellisesti liitettyä kliinisen työn todellisuuteen. Suomessa tähän haasteeseen on vastannut Lääkäriseura Duodecim, joka on vuodesta 2004 alkaen kehittänyt lääketieteelliseen näyttöön perustuvaa kliinistä päätöksentukea. Kehityksen tuloksena syntyi tietokoneohjelma, joka kykenee analysoimaan potilastietojärjestelmältä automaattisesti saamaansa potilastietoa ja antamaan sen perusteella neuvoja, jotka potilastietojärjestelmä näyttää käyttäjälle. Analyysi tapahtuu vertaamalla potilastietoja esimerkiksi hoitosuosituksista saatuihin kriteereihin tai etsimällä niistä vaaratilanteen merkkejä. Väitöskirjani on osa tämän kehityshankkeen yhteydessä toteutunutta Sähköisen päätöksentuen -tutkimushanketta.

Mihin kokonaisuuteen neuvova potilaskertomus sitten liittyy, mikä on sen hyödyllisyys?

Terveydenhuoltolaissa sanotaan, että terveydenhuollon toiminnan on perustuttava näyttöön ja hyviin hoito- ja

toimintakäytäntöihin. Tämän toteutumiseksi ammattilaiset tarvitsevat tietoa tutkimustuloksista, heidän pitää sopia yhteisistä hoitokäytännöistä ja päivittää tietojaan riittävän usein. Jo yli kymmenen vuotta käytössä ollut Terveysportti on oiva työväline, jonka kautta ammattilaiset hakevat tietoa hoitopäätöstensä tueksi. Se on päivittäinen työkalu kymmenille tuhansille ammattilaisille, jopa miljoona artikkelia avataan viikoittain.

Neuvova potilaskertomus voi muuttaa aikaisemmin vain tietovarastona toimineen potilaskertomuksen aktiiviseksi ja tietoa tuottavaksi menetelmäksi. Se mm. linkittää potilaan diagnoosit suoraan Terveysportin hoitosuosituksiin. Tämä on mahdollista, kun päätöksentukipalvelu liitetään potilastietojärjestelmään. Liittäminen ei ole vaikeaa mutta sille on tiettyjä reunaehtoja kuten keskeisten potilastietojen rakenteisuus ja ajantasaisuus. Rakenteisuudella tarkoitetaan sitä, että tieto on kirjattu käyttäen kansallisesti hyväksytyjä luokituksia ja koodeja. Tietojärjestelmät kykenevät välittämään toisilleen vain rakenteista koodikieltä siis informaatiota bittimuodossa. Yhteen liitettävien tietojärjestelmien tulee käyttää samoja luokituksia kuten kansainvälinen diagnoosiluokitus ICD-10 tai kansallinen hoidon syy luokitus ICPC-2. Lääkitys tulee olla kirjattuna ATC -koodeilla ja toimenpiteet käyttäen pohjoismaista luokitusta. Näitä rakenteisia luokitusjärjestelmiä ylläpitää Terveyden ja hyvinvointilaitoksen koodistopalvelu, josta ne voidaan ottaa käyttöön terveydenhuollon organisaatioiden potilastietojärjestelmiin.

Potilastietojen ajantasaisuus tarkoittaa mm. sitä, että potilaan lääkitystiedot ovat ajan tasalla ja ne kirjattu kattavasti potilaskertomukseen. Tänä päivänä vielä ongelmana on potilastiedon siirtyminen terveydenhuollon organisaatioiden välillä. Organisaatioiden eri potilastietojärjestelmät eivät keskustele keskenään. Tähän on tulossa iso muutos, kun kaikki terveydenhuollon organisaatiot liittyvät kansalliseen eArkistoon, joka kokoaa potilaan ydintiedot sellaisessa muodossa, että tieto on hyödynnettävissä potilaan suostumuksella kaikissa organisaatioissa. eArkiston vaatimukset potilastiedon rakenteisuudesta ovat vaatineet useita vuosia kestänyttä kehitystyötä käytössä olevien potilastietojärjestelmien päivittämiseksi eArkisto kelpoisiksi. Tämä on

ollut iso sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä koskeva linjaus, jonka tuloksena potilastietojärjestelmien kehitysaste tulee nousemaan sellaiselle tasolle, että terveydenhuollon klinistä työtä tukevia päätöksentuen menetelmiä on mahdollista ottaa niissä käyttöön.

Neuvova potilaskertomus mahdollistaa potilastietojärjestelmään kirjatun potilastiedon käytön myös tutkimuksen tietolähteenä ja potilaiden hoidon laadun seurannassa. Sen avulla voidaan esimerkiksi kliinisessä työssä seurata omien potilaiden verenpainelukemien ja verensokeriarvojen kehitystä tai yksittäisiin neuvoihin sisältyvää laatuindikaattoria, joka kertoo kuinka monen potilaan hoito toteutuu suosituksen mukaisesti. Potilastiedon käyttö tutkimuksen tietolähteenä avaa mahdollisuuksia hoidon vaikuttavuuden mittaamiseen normaaleissa kliinisissä olosuhteissa ja tehostaa tutkimustyötä, kun tutkimusaineisto kertyy automaattisesti.

Kuitenkin on huomioitava, että valtakunnalliset ja organisaatiotasoiset ratkaisut luovat vasta mahdollisuuden tietojen hyödyntämiselle. Viime kädessä ratkaisun hyödyntämisestä tekevät terveydenhuollon ammattilaiset, joiden vastuulla on soveltaa näyttöön perustuvaa tietoa potilaansa hoidossa. Neuvova potilaskertomus on ammattilaisen työkalu, joka voi parantaa näyttöön perustuvan tiedon käyttöä potilaiden hoitoa koskevassa päätöksenteossa. Tämä toteutuu ainoastaan silloin, kun terveydenhuollon ammattilaiset ryhtyvät käyttämään

potilastietojärjestelmää aktiivisesti hoitaessaan potilaitaan niin vastaanotoilla kuin vuodeosastoilla.

Haluan vielä visualisoida väitöskirjani kontekstia. Oheisessa kuvassa, jonka 9-vuotias lapsenlapseni Anssi on piirtänyt tutkimusaiheestani, on lääkäri, tietokone ja potilas. Huomionarvoista on lääkärin aktiivinen tietokoneen käyttö hänen hoitaessaan potilastaan, joka myös on kuvattu aktiivisena osallistujana. Nähkää myös tietokoneesta välittyvät viestisignaalit, jotka kuvaavat mielestäni hyvin automaattisia potilaskohtaisia neuvoja. Neuvot syntyvät oikea-aikaisesti hoitopäätöksen tekoa helpottamaan, kun ammattilainen kirjaa potilastietoa hoitotilanteessa.

Lopuksi haluan viitata yleislääketieteen emeritusprofessori Kari Mattilan lausumaan Tampereen yliopiston tiede- ja kulttuurilehti Aikalaisessa ja laajentaa sen koskemaan kaikkia terveydenhuollon ammattiryhmiä. Mattilan mielestä yleislääkärin tehtävänä on auttaa ihmistä arvottamaan ja ymmärtämään mitä tieto hänen kohdallaan merkitsee. Tälle jää mielestäni enemmän aikaa, kun annamme tietokoneen hoitaa tiedonhaun ja tiedon välittämisen automaattisilla menetelmillä potilaskohtaisesti. Mikään tietotekninen apuväline ei kuitenkaan korvaa ammattilaisen kokemusta, intuitiivista tietoa ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. Hoitopäätökset tulee edelleen tehdä ammattilaisen ja potilaan yhteistyönä.

Neuvova potilaskertomus

Tiina Kortteisto. 2014. Neuvova potilaskertomus - käyttö ja vaikutus potilaan hoitoon. Acta Electronica Universitatis Tamperensis: 1388. Tampere: Tampere University Press; 2014.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9370-6>